

This shiur is dedicated in memory of
Dr. Chuck Feldman ז"ל
 by his loving family

שמות פרק יז

(ח) וַיִּבֹא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפְיָדָם: (ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה הוֹשַׁע בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים וַצֵּא הַלָּחֶם בְּעֲמֶלֶק מִחַר אֲנָכִי נִצֵּב עַל רֹאשׁ הַגְּבֻעָה וּמִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי: (י) וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְהַלָּחֶם בְּעֲמֶלֶק וּמֹשֶׁה אֶהְרֹן וְחֹהֵר עָלוּ רֹאשׁ הַגְּבֻעָה: (יא) וְהָיָה כְּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגַבְרַת יִשְׂרָאֵל וְכָאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגַבְרַת עֲמֶלֶק: (יב) וַיְדִי מֹשֶׁה כַּבָּדִים וַיִּקְחוּ אֶבֶן וַיִּשְׁלִימוּ תַחְתֵּי וַיִּשָּׁב עָלֶיהָ וְאֶהְרֹן וְחֹהֵר תָּמְכוּ בְּיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֶמּוֹנָה עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ: (יג) וַיַּחֲלֵשׁ יְהוָה אֶת עֲמֶלֶק וְאֶת עַמּוֹ לְפִי חָרָב: פ (יד) וַיֹּאמֶר יְקֹנֶק אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זָכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאָזְנִי יְהוָה הוֹשַׁע כִּי מָחָה אֶמְחָה אֶת זָכְרְךָ עֲמֶלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: (טו) וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְקֹנֶק נְסִי: (טז) וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כָּס יְהִי מִלְחָמָה לִיקְנֹק בְּעֲמֶלֶק מִדָּר דָּר:

רש"י

(ח) **ויבא עמלק וגוי** - סמך פרשה זו למקרא זה, לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם, ואתם אומרים (פסוק ז) היש ה' בקרבנו אם אין, חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים אלי ותדעון היכן אני. משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך, היה אותו הברן רואה חפץ ואומר, אבא טול חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שניה וכן שלישית, פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הברן ראית את אבא. אמר לו אביו אינך יודע היכן אני, השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו: (ט) **בחר לנו** - לי ולך, השוהו לו, מכאן אמרו יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשליך וכבוד חבירך כמורא רבך, מנין שנאמר (במדבר יב יא) ויאמר אהרן אל משה בי אדני והלא אהרן גדול מאחיו היה ועושה את חבירו כרבו. ומורא רבך כמורא שמים מנין, שנאמר (שם יא כח) אדוני משה כלאם, כלם מן העולם, חייבין הם כלליה, המורדים בך, כאלו מרדו בהקב"ה: **וצא הלחם** - צא מן הענן והלחם בו: **מחר** - בעת המלחמה אנכי נצב: **בחר לנו אנשים** - גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעתן. דבר אחר בחר לנו אנשים שיודעין לבטל כשפים לפי שבני עמלק מכשפין היו: (י) **ומשה אהרן**

רמב"ן

(יד) **כתוב זאת זכרון בספר** - אמר רבי אברהם כי הוא ספר נודע, והוא "ספר מלחמות ה'" (במדבר כא יד), וכתוב בו המלחמות שעשה השם בעבור יראיו, ויתכן שהיה מימות אברהם. ואין בדבריו אלה רק תואנה. והנכון בעיני, כי "בספר" ירמוז לספר התורה, כענין שכתוב (דברים לא כו) לקוח את ספר התורה הזה, יאמר כתוב זאת בספר תורתי שיזכרו בני ישראל מה שעשה עמלק, כי מחה אמחה את זכור ונתתי נקמתי בו ביד עמי ישראל. וזו היא המצוה שכתוב לנו במשנה תורה (דברים כה יז) זכור את אשר עשה לך עמלק. ואמר ושים באזני יהושע, לצוותו להזכיר לישראל את כל התלאה אשר באה להם על ידו, כי הוא היודע ועד, וירמוז כי אחרי שיירשו הארץ ימחו אותו, כי מצוה עליהם תחלה להכרית שבעת הגוים וינחלו הארץ, זהו שנאמר שם (כה יט) והיה בהניח ה' אלהיך לך וגוי', ואם היה בימי יהושע בן נון כן, היה מזהירים למחות אותו, אבל נשאר הארץ לרשתה בימיו הרבה מאד (יהושע יג א), ולא הגיע זמנה עד מלך שאול:

וחור - מכאן לתענית צרכים שלשה לעבור לפני התיבה, שבתענית היו שרויים: **חור** - בנה של מרים היה וכלב בעלה:

(יא) **כאשר ירים משה ידו** - וכי ידיו של משה נוצחות היו המלחמה וכו' כדאיתא בראש השנה (כט א): (יב) **וידי משה כבדים** - בשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו, נתיקרו ידיו: **ויקחו** - אהרן וחור: **אבן וישימו תחתיו** - ולא ישב לו על כר וכסת. אמר ישראל שרויין בצער, אף אני אהיה עמהם בצער: **ויהי ידיו אמונה** - ויהי משה ידיו באמונה פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה: **עד בא השמש** - שהיו עמלקים מחשבין את השעות באצטרולוגיאה באיזו שעה הם נוצחים, והעמיד להם משה חמה וערבב את השעות: (יג) **ויחלש יהושע** - חתך ראשי גבוריו ולא השאיר אלא חלשים שבהם ולא הרגם כולם, מכאן אנו למדין שעשה על פי הדבור של שכינה: (יד) **כתב זאת זכרון** - שבא עמלק להזדווג לישראל קודם לכל האומות: **ושים באזני יהושע** - המכניס את ישראל לארץ, שיצוה את ישראל לשלם לו את גמולו, כאן נרמז לו למשה שיהושע מכניס את ישראל לארץ: **כי מחה אמחה** - לכך אני מזהירך כן, כי חפץ אני למחותו: (טו) **ויקרא שמו** - של מזבח: **ה' נסי** - הקדוש ברוך הוא עשה לנו כאן נס גדול, לא שהמזבח קרוי ה', אלא המזכיר שמו של מזבח זוכר את הנס שעשה המקום, ה' הוא נס שלנו: (טז) **ויאמר** - משה: **כי יד על כס יה** - ידו של הקדוש ברוך הוא הורמה ליטבע בכסאו להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית, ומהו כס, ולא נאמר כסא, ואף השם נחלק לחציו, נשבע הקדוש ברוך הוא שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו, וכשימחה שמו יהיה השם שלם והכסא שלם, שנאמר (תהלים ט ז) האויב תמו חרבות לנצח, זהו עמלק שכתוב בו (עמוס א יא) ועברתו שמרה נצח, (תהלים שם) וערים נתשת אבד זכרם המה, מהו אומר אחריו (תהלים ט ח) והי' לעולם ישב, הרי השם שלם, (תהלים שם) כונן למשפט כסאו, הרי כסאו שלם:

דברים פרק כה

(יז) זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בציאתכם ממצרים: (יח) אשר קרף בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריו ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים: (יט) והיה בהניח יקנך אלהיך לך מכל איביך מסביב בארץ אשר יקנך אלהיך נתן לך נחלה לרשתה ותמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח:

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.
 Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.

רש"י לדברים פרק כה

(יז) **זכור את אשר עשה לך** - אם שקרת במדות ובמשקלות הוא דואג מגרוי האויב, שנאמר (משלי יא א) מאזני מרמה תועבת ה', וכתוב בתריה בא זדון ויבא קלון: (יח) **אשר קרך בדרך** - לשון מקרה. דבר אחר לשון קרי וטומאה, שהיה מטמאן במשכב זכור. דבר אחר לשון קור וחום, צננד והפשיך מרתיחתך, שהיו כל האומות יראים להלחם בכס ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרים. משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה. אף על פי שנכוה, הקרה אותה בפני אחרים: **ויזנב בך** - מכת זנב, חותך מילות וזורק כלפי מעלה: **כל הנחשלים אחריך** - חסרי כח מחמת חטאם, שהיה הענן פולטן: **ואתה עיף ויגע** - עיף בצמא, דכתיב (שמות יז ג) ויצמא שם העם למים, וכתוב אחריו ויבא עמלק: **ויגע** - בדרך: **ולא ירא** - עמלק, אלהים, מלהרע לך: (יט) **תמחה את זכר עמלק** - מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה (שמואל א' טו ג). שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה, לומר בהמה זו משל עמלק היתה:

רמב"ן לדברים פרק כה

(יז) **זכור את אשר עשה לך עמלק** - כבר הזכרתי (לעיל כד ט) המדרש שדרשו בו בספרא (בחקותי פרשה א ג), יכול בלבד, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיך. וכן בספרי (תצא קסו), זכור את אשר עשה לך עמלק, בפה. לא תשכח, בלב. ולא ידעתי מה היא הזכירה הזו בפה, אם לאמר שנקרא פרשת עמלק בציבור, ונמצינו למדין מן התורה בשניה זכור (מגילה כט א), ויהיה סמך למקרא מגלה מן התורה: והנכון בעיני שהוא לומר שלא תשכח מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים, ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע, ולכך נצטוינו למחות את שמו. וכן במעשה מרים נצטוינו להודיעו לבנינו ולספר בו לדורות, ואף על פי שהיה ראוי גם להסתירו שלא לדבר בגנותן של צדיקים, אבל צוה הכתוב להודיעו ולגלותו כדי שתהא אזהרת לשון הרע שומה בפיהם, מפני שהוא חטא גדול וגורם רעות רבות ובני אדם נכשלים בו תמיד, כמו שאמרו (בי"ב קסה א) והכל באבק לשון הרע:

שמואל א פרק טו

(א) ויאמר שמואל אל שאול אתי שלח יקוק למשחך למלך על עמו על ישראל ועתה שמע לקול דברי יקוק: ס (ב) כה אמר יקוק צבאות פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל אשר שם לו בדרך בעלתו ממצרים: (ג) עתה לך והכיתיה את עמלק והחרמתם את כל אשר לו ולא תחמל עליו והמתה מאיש עד אשה מעלל ועד יונק משור ועד שיה מגמל ועד חמור: ס (ד) וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים מאתים אלף רגלי ועשרת אלפים את איש יהודה: (ה) ויבא שאול עד עיר עמלק וירב בנחל: (ו) ויאמר שאול אל הקיני לכו סרו רדו מתוך עמלקי פן אספך עמו ואתה עשיתיה חסד עם כל בני ישראל בעלותם ממצרים ויסר קיני מתוך עמלק: (ז) ויך שאול את עמלק מחוילה בואף שור אשר על פני מצרים: (ח) ויתפש את אגג מלך עמלק חי ואת כל העם החרים לפי חרב: (ט) ויחמל שאול והעם על אגג ועל מיטב הצאן והבקר והמשנים ועל הפרים ועל כל הטוב ולא אבו החרימים וכל המלאכה נמבזה ונמס אתה החרימו: פ (י) ויהי דבר יקוק אל שמואל לאמר: (יא) נחמתי כי המלכתי את שאול למלך כי שב מאחרי ואת דברי לא הקים ויחר לשמואל ויזעק אל יקוק כל הלילה: (יב) וישכם שמואל לקראת שאול בבקר ויגד לשמואל לאמר בא שאול הפרמלה והנה מציב לו יד ויסב ויעבר וירד הגלגל: (יג) ויבא שמואל אל שאול ויאמר לו שאול ברוד אתה ליקוק הקימתי את דבר יקוק: (יד) ויאמר שמואל ומה קול הצאן הזה באזני וקול הבקר אשר אנכי שמע: (טו) ויאמר שאול מעמלקי הביאום אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר למען זבח ליקוק אלהיך ואת היותה החרמנו: ס (טז) ויאמר שמואל אל שאול הרף ואגידה לך את אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר למען זבח ליקוק אלהיך ואת (יז) ויאמר שמואל הלא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל וימשחך יקוק למלך על ישראל: (יח) וישלחך יקוק בדרך ויאמר לך והחרמתה את החטאים את עמלק ונלחמת בו עד כלותם אתם: (יט) ולמה לא שמעת בקול יקוק ותעט אל השלל ותעש הרע בעיני יקוק: ס (כ) ויאמר שאול אל שמואל אשר שמעתי בקול יקוק ואלך בדרך אשר שלחני יקוק ואביא את אגג מלך עמלק ואת עמלק החרמתי: (כא) ויפח העם מהשלל צאן ובקר ראשית החרם לזבח ליקוק אלהיך בגלגל: (כב) ויאמר שמואל החפץ ליקוק בעלות וזבחים כשמע בקול יקוק הנה שמע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים: (כג) כי חטאת קסם מרי ואון ותרפים הפצר יען מאסת את דבר יקוק וימאסת ממלך: ס (כד) ויאמר שאול אל שמואל חטאתי כי עברתי את פי יקוק ואת דבריך כי יראתי את העם ואשמע בקולם: (כה) ועתה שא נא את חטאתי ושוב עמי ואשתחוה ליקוק: (כו) ויאמר שמואל אל שאול לא אשוב עמך כי מאסת את דבר יקוק וימאסת יקוק מהיות מלך על ישראל: ס (כז) ויסב שמואל ללכת ויחזק בכנף מעילו ויקרע: (כח) ויאמר אליו שמואל קרע יקוק את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעך הטוב מך: (כט) וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם: (ל) ויאמר חטאתי עתה כבדני נא נגד זקני עמי ונגד ישראל ושוב עמי והשתחויתי ליקוק אלהיך: (לא) וישב שמואל אחרי שאול וישתחוו שאול ליקוק: ס (לב) ויאמר שמואל הגישו אלי את אגג מלך עמלק וילך אליו אגג מעדנת ויאמר אגג אכן סר מר המות: ס (לג) ויאמר שמואל פאשר שפלה נשים חרף בן תשפל מנשים אפך וישסף שמואל את אגג לפני יקוק בגלגל: ס (לד) וילך שמואל הרמתה ושאול עלה אל ביתו גבעת שאול: (לה) ולא יסף שמואל לראות את שאול עד יום מותו כי התאבל שמואל אל שאול ויקוק נחם כי המליך את שאול על ישראל:

אסתר פרק ג פסוק א

אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן בן המדנתא האגגי וינשאהו וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו:

רש"י

אחר הדברים האלה - שנבראת רפואה זו להיות לתשועה לישראל: **גדל המלך וגוי את המן** - שהקב"ה בורא רפואה למכתן של ישראל קודם שיביא המכה עליהם:

אסתר פרק ג פסוק א

ויסר המלך את טבעתו מעל ידו וניתנה להמן בן המדנתא האגגי צרר היהודים:

רש"י

ויסר המלך את טבעתו - הוא מתן כל דבר גדול שישאלו מאת המלך להיות מי שהטבעת בידו שליט בכל דבר המלך:

אסתר פרק ח פסוק ג

ותוסף אסתר ותדבר לפני המלך ותפל לפני רגליו ותבד ותתחנן לו להעביר את רעת המן האגגי ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים:

רש"י

להעביר את רעת המן - שלא תתקיים עצתו הרעה:

[י] **מלחמה לה' בעמלק מדור דור**. במדרש תנחומא (סוף פרשת תצא) ר"א אומר מדורו של משה עד דורו של שמואל ור' יהושע אומר מדורו של שמואל עד דורו של מרדכי ואסתר ור' יוסי אומר מדורו של מרדכי ואסתר עד מלך המשיח כו', שהוא ג' דורות דור חד דורים שנים הרי תלת. ענין מחלקותם דג' פעמים מצינו ענין מחיית עמלק בדורו של משה שאז נזדווג להם עמלק ונלחמו בו וכתוב ויחלוש יהושע את עמלק שרק החליש כחו. ובדורו של מרדכי ואסתר גם כן המן התגרה בהם וביקש להשמיד להרוג ולאבד ואחר כך נהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם. מה שאין כן בדורו של שמואל שאז לא מצינו כלל שהתגרה עמלק בישראל רק השם יתברך ציוה את שמואל ושאל להחרים את כל אשר לעמלק. והענין דבמדבר שאז הגיע זמן התגלות תורה שבכתב ואז התגרה עמלק בישראל לבטל מהם קבלת תורה שבכתב. וזה היה ברפידים שנקרא ע"ש שריפו עצמם מדברי תורה (כמו שאמרו סנהדרין ק"ו). וזה היה על ידי עמלק

שהשליך עליהם הרפיון ידים מדברי תורה מפני שידע שעל ידי מתן תורה יתבטל כולו כמו שאמרו (שמות רבה פרשה מא) חירות ממלאך המות וזהו על ידי ביטול היצר הרע שגרם הפגם והוא מלאך המות הוא יצר הרע (כמו שאמרו שם ב"ב טז). ועמלק יצרא בישא כמו שאמרו בזוהר הקדוש (ח"ג קס א). וכן בדורו של מרדכי ואסתר שאז היה זמן אנשי כנסת הגדולה שיסדו תורה שבעל פה כמו שאמרו (סוכה כ). עלא עזרא מבבל ויסדה והרב חכמה מועיל לבטל הרב כעס ועל כן התגרה עמלק גם כן בישראל לבטל מהם התורה שבעל פה. ואחר כך ונהפוך הוא שעל ידי זה נתייסד אז התורה שבעל פה כמו שאמרו (שבת פח). הדר קבלוה בימי אחשורוש, והיינו התורה שבעל פה שעל זה היה כפיית הר כגיגית דעל תורה שבכתב אמרו נעשה ונשמע (וכמו שאמרו מד"ת נח ג) וכן כתיב אחר מחיית עמלק ליהודים היתה אורה ודרשו (מגילה טז ע"ב) זו תורה והיינו תורה שבעל פה שנקרא אורה בלשון נקיבה שמקבלת מתורה שבכתב שנקרא תורה אור.